

ردپای ارز مسافرتی در انتخاب مقاصد خروجی

آمارهای منتشرشده از سفر گردشگران ایرانی به ۳ کشور ترکیه، گرجستان و صربستان در ۷ ماه نخست سال جاری میلادی نشان می‌دهد نوسانات ارزی اخیر و خصوصا سیاست عرضه ارز مسافرتی توسط دولت از فروردین ماه تا مردادماه سال جاری، اثر مشهودی بر سفرهای خروجی از کشور گذاشته و عموم مسافران مقصد سفر خود را به گونه‌ای انتخاب کرده‌اند تا بیشترین بهره را از سفره گسترده رانت ارز مسافرتی ببرند.

ترکیه که در سال‌های اخیر و با پایین ماندن کاذب قیمت ارز تا پیش از نوسانات اخیر، شاهد رشد قابل توجه ورود گردشگران ایرانی بود، در ماه‌های اخیر به طرز چشمگیری تعداد زیادی از مسافران ایرانی خود را از دست داده است. این موضوع درخصوص کشورگرجستان نیز که اخیرا به یکی از مقاصد عمده سفر خارجی ایرانیان تبدیل شده بود، به چشم می‌خورد. تحلیل‌های «دنیای اقتصاد» حاکی از آن است که ریزش در سفر ایرانیان به این دو مقصد عمده سفرهای تفریحی، همزمان با آغاز سیاست ارز مسافرتی شروع شد که به موجب آن برای سفر به کشورهای همسایه و مشترک‌المنافع به هر مسافر ۵۰۰ یورو و برای سفر به سایر کشورها به هر مسافر ۱۰۰۰ یورو تعلق می‌گرفت.

بررسی میزان سفر ایرانیان به صربستان، به عنوان یکی از کشورهایی که مسافران آن برای سفر خود ۱۰۰۰ یورو دریافت می‌کردند، نشان می‌دهد به عکس آنچه درخصوص ترکیه و گرجستان روی داده، تعداد سفرها به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. به باور کارشناسان، این پدیده به دلیل ارزانی کاذب ارز مسافرتی نسبت به آنچه در بازارهای غیررسمی مبادله می‌شد، رخ داده و به منظور بهره‌گیری بیشتر از این یارانه، سفر به مقاصد ۱۰۰۰ یورویی با استقبال بیشتری مواجه شده و جامعه گردشگرانی که تا پیش از این سیاست انتخابشان کشورهای همسایه و اطراف بود، سفرهای دوردست ارزان قیمت را جایگزین کردند.

تحولات ارزی

با شروع سال ۹۷ و پس از بروز نوساناتی در بازار ارز، دولت در نیمه دوم فروردین ماه تصمیم گرفت کنترل این بازار را خود به دست بگیرد و طی سیاستی مناقشه برانگیز قیمت مبادله دلار را ۴ هزار و ۲۰۰ تومان اعلام و تاکید کرد مبادله این ارز با رقمی بالاتر به منزله قاچاق خواهد بود. پس از آن، در بخشنامه‌ای از طرف بانک مرکزی که به سیاست ارز مسافرتی شهرت یافت، اظهار کرد که نیازهای ارزی مسافران خروجی نیز با دلار ۴ هزار و ۲۰۰ تومانی و در صورت ارائه مدارک سفر تامین خواهد شد؛ اما با شروطی ویژه بنا شد که این ارز تنها یک بار در سال و آن هم به میزان ۵۰۰ یورو برای سفر به کشورهای همسایه و مشترک‌المنافع و ۱۰۰۰ یورو برای سفر به سایر کشورها به هر مسافر تعلق بگیرد. اتخاذ این سیاست از طرف دولت، با انتقاد گسترده کارشناسان اقتصادی و طیف گسترده‌ای از فعالان گردشگری روبه‌رو شد.

آنها بر این باور بودند که دولت از یک طرف با قاچاق اعلام کردن تبادل ارز در بازار آزاد، دسترسی مسافران را به منابع ارزی، ولو به قیمت واقعی و گران‌تر، به شدت محدود کرده و از طرف دیگر با اتخاذ این سیاست و حیف و میل کردن منابع محدود ارزی کشور، در عمل یارانه سفر خارجی به گردشگران پرداخت می‌کند. ارزان‌تر بودن ارز مسافرتی نسبت به آنچه در بازارهای غیررسمی مبادله می‌شد و همچنین زمزمه‌های مستمر مبنی بر احتمال حذف آن موجب شده بود که سفر خارجی و بهره‌گیری از این رانت ارزی برای طیف گسترده‌ای از مسافران خروجی جذاب شود و کارشناسان نیز پیش‌بینی می‌کردند از آنجا که برای سفر به برخی مقاصد ۱۰۰۰ یورو تعلق می‌گرفت، سفر به این کشورها، که معمولاً جزو نقاط کمتر دیده شده توسط جامعه گردشگران خروجی ایرانی بوده‌اند، بیشتر از سفر به کشورهای همسایه جذابیت داشته باشد. نهایتاً بساط ارز مسافرتی در مردادماه امسال برچیده شد اما اکنون آمارهای ماهانه تعداد گردشگران خروجی از ایران به ۳ کشور ترکیه،

گرجستان و صربستان صحت پیش‌بینی کارشناسان را کم‌وبیش تایید می‌کند و نشان می‌دهد که میان سیاست‌های ارزی دولتی طی سال‌های اخیر و انتخاب مقصد و تعداد سفرهای خروجی گردشگران ایرانی همبستگی قابل‌توجهی وجود دارد.

افت سفرها به ترکیه و گرجستان

با صرف‌نظر از عراق که عمده سفر ایرانیان به این کشور با انگیزه‌های زیارتی صورت می‌گیرد، ترکیه همواره در صدر پرطرفدارترین مقاصد سفر غیرزیارتی و توریستی ایرانیان بوده است. در سال ۲۰۱۷ تعداد سفر ایرانیان به این کشور رشد بی‌سابقه‌ای را تجربه کرد و با رکوردشکنی، به بیش از ۲ میلیون و ۵۰۰ هزار سفر رسید. در آن مقطع زمانی کارشناسان اظهار می‌کردند علت این افزایش چشمگیر، بیش از هرچیز قیمت غیرواقعی ارز در ایران است که به‌موجب دخالت دولت در بازار، ارزهای خارجی با رقمی پایین‌تر از ارزش حقیقی خود مبادله می‌شوند.

این روند صعودی در ماه‌های ژانویه، فوریه و مارس سال ۲۰۱۸ نیز با شدت بیشتری ادامه یافت و در این سه ماه ایران در صدر مبادی برتر گردشگران ورودی به ترکیه قرار گرفت. اما ماه آوریل ۲۰۱۸ و پس از آن این روند در مسیری کاملاً معکوس قرار گرفت و به‌ناگهان نام ایران از فهرست مبادی برتر گردشگران ورودی به ترکیه رخت بست. در حالی که در میزان سفر گردشگران ایرانی به ترکیه در سه ماه نخست سال جاری میلادی به‌ترتیب ۵۱/۸ درصد، ۵۰/۲ درصد و ۴۷/۸ درصد رشد به‌چشم می‌خورد، میزان رشد سفرها در ماه آوریل به منفی ۰/۲ درصد و در ماه مه به منفی ۲۳/۴ درصد رسید. بررسی تعداد سفرهای ایرانیان به ترکیه در سال ۲۰۱۷ و به‌تفکیک ماه‌ها نشان می‌دهد ژوئن و ژوئیه ماه‌هایی بودند که در آنها نسبت به مدت مشابه در سال

۲۰۱۶، بیشترین مقادیر رشد به‌ثبت رسیده بود و به‌دلیل آغاز تابستان، تعداد بسیار زیادی از سفرهای ایرانیان به ترکیه در این دو ماه صورت می‌گرفت.

اما آنچه در سال جاری و در این دو ماه رقم خورد، کاملاً متضاد با سال ۲۰۱۷ بود و منفی‌ترین مقادیر رشد سفر ایرانیان به ترکیه در این دو ماه به‌میزان منفی ۳۰/۳ درصد و منفی ۳۱/۱ درصد به‌ثبت رسید. کارشناسان عامل اصلی این کاهش را همزمانی این بازه با اجرای سیاست ارز مسافرتی می‌دانند. به‌موجب این سیاست، ارز ارزان دولتی برای سفر به ترکیه تنها به‌میزان ۵۰۰ یورو پرداخت می‌شد؛ حال آنکه گردشگران ایرانی می‌توانستند برای سفر به مقاصد دورتر و غیرعمده، ۱۰۰۰ یورو به‌قیمتی حدوداً نصف قیمت بازارهای غیررسمی از دولت ارز دریافت کنند که این امر جذابیت سفر به ترکیه را به‌میزان قابل توجهی کاهش داد. نتیجه آنکه در این چهارماه مورد اشاره مجموعاً ۵۷۸ هزار و ۹۳۴ نفر از ایران به همسایه شمال‌غربی کشور سفر کردند؛ در حالی که این رقم درخصوص مدت مشابه آن در سال ۲۰۱۷ به‌میزان ۷۶۵ هزار و ۹۳۴ نفر بوده است. شدت این کاهش با درنظر گرفتن این نکته نیز برجسته‌تر و قابل توجه‌تر می‌شود که در بازه زمانی مورد اشاره در سال ۲۰۱۸ ترکیه موفق شد بیش از ۲۱ میلیون و ۶۰۰ هزار گردشگر خارجی جذب کند و تعداد سفرهای ورودی به این کشور نسبت به سال ۲۰۱۷ به‌میزان ۲۴/۹۰ درصد افزایش پیدا کرد.

رویه‌ای مشابه ترکیه، درخصوص سفر گردشگران ایرانی به گرجستان نیز به‌چشم می‌خورد. گرجستان که در چند سال اخیر با اجرای سیاست لغو روادید تبدیل به یکی از مقاصد جذاب سفر ایرانیان شده بود، با اجرای سیاست ارز مسافرتی در کشور مورد بی‌توجهی گردشگران ایرانی قرار گرفت و نتوانست روند پرشتاب جذب گردشگر از ایران را ادامه دهد؛ به‌طوری که در ماه‌های ژانویه، فوریه، مارس و آوریل و مه سال ۲۰۱۸، تعداد سفر ایرانیان به این کشور نسبت به مدت‌زمان مشابه در سال ۲۰۱۷ به‌ترتیب و با مقادیر چشمگیر ۷۶/۱

درصد، ۱۱۷ / ۶ درصد ۴۰ / ۶ درصد، ۷۹ / ۲ درصد و ۴۶ / ۱ درصد، افزایش یافته بود؛ اما با شروع تابستان و فصل سفر که گردشگران خروجی برای سفر به گرجستان به ۵۰۰ یورو به نرخ دولتی دسترسی داشتند، میزان سفرها افت پیدا کرد و برای ماههای ژوئن و جولای رشد منفی ۵ / ۳ درصد و منفی ۹ / ۵ درصد به ثبت رسید.

شرایط متفاوت مقصد هزار یورویی

اما بررسی آمارهای ماهانه ورود گردشگر به صربستان، به عنوان یکی از کشورهایی که به مسافران آن ۱۰۰۰ یورو به نرخ دولتی تعلق می گرفت، نشان می دهد در ۷ ماه ابتدایی سال ۲۰۱۸، برخلاف مقاصدی چون ترکیه و گرجستان، تعداد سفر ایرانیان به صربستان با اجرای سیاست ارز مسافرتی روندی رو به افزایش را تجربه کرده است. به گونه ای که در ۴ ماه ابتدایی سال ۲۰۱۸ مجموعاً ۴ هزار و ۴۶۰ مسافر از ایران به این کشور سفر کردند؛ اما این تعداد در ماههای مه، ژوئن و ژوئیه به ترتیب به ارقام هزار و ۵۹۷، ۲ هزار و ۴۹۹ و ۷ هزار و ۲۹۹ نفر رسید. اگرچه آمار ماهانه سفر ایرانیان به صربستان در ۷ ماه نخست سال ۲۰۱۷ در دسترس نیست، اما با توجه به اینکه در آن بازه زمانی سیاست لغو روادید توریستی هنوز اجرایی نشده بود، به نظر می رسد که رقم چندانی نبوده است. بررسی میزان سفرهای خروجی ایرانیان همزمان با اجرای سیاست ارز مسافرتی به این ۳ کشور به عنوان نمونه و مقایسه آن با گذشته به روشنی نشان می دهد که چنین سیاستی در عین ناکارآمدی، موجب تنظیم تراز گردشگری کشور نشده و تا زمانی که بستری برای بهره گیری از رانت وجود داشته باشد، بازیگران اقتصادی به دنبال کسب آن خواهند بود؛ چه این بازیگران صاحبان کسب و کارها باشند، چه گردشگران و مردم عادی.

تعداد گردشگران ایرانی در ترکیه، گرجستان و صربستان به تفکیک ماه (به هزار نفر)

صربستان	گرجستان			ترکیه					
۲۰۱۸	رشد ۲۰۱۸ ۲۰۱۷	۲۰۱۷	۲۰۱۸	رشد ۲۰۱۷ ۲۰۱۶	رشد ۲۰۱۸ ۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	
۰/۶۵۳	۷۶/۱ درصد	۸	۱۴	۱۰/۲ درصد	۵۱/۸ درصد	۹۲	۱۰۲	۱۵۴	ژانویه
۰/۶۳۷	۱۱۷/۶ درصد	۷	۱۵	۴/۵ درصد	۵۰/۲ درصد	۱۲۵	۱۳۱	۱۹۶	فوریه
۲/۰۹۸	۴۰/۶ درصد	۲۹	۴۱	۴/۷ درصد	۴۷/۸ درصد	۲۵۱	۲۶۲	۳۸۸	مارس
۱/۰۷۲	۷۹/۲ درصد	۱۴	۲۶	۲۸ درصد	۰/۲ درصد	۹۴	۱۲۰	۱۲۰	آوریل
۱/۵۹۷	۴۶/۱ درصد	۱۴	۲۰	۲۰/۷ درصد	۲۳/۴ درصد	۱۳۲	۱۵۹	۱۲۲	مه
۲/۴۹۹	۵/۳ درصد	۳۰	۲۹	۳۹/۸ درصد	۳۰/۳ درصد	۱۶۶	۲۳۲	۱۶۲	ژوئن
۷/۲۹۹	۹/۵ درصد	۳۹	۳۴	۸۹/۶ درصد	۳۱/۱ درصد	۱۳۴	۲۵۴	۱۷۵	ژوئیه
۱۵/۸۵۵	۲۷/۴ درصد	۱۴۱	۱۷۹	۲۶/۸ درصد	۴/۵ درصد	۹۹۴	۱/۲۶۰	۱/۳۱۷	مجموع ۷ ماه نخست

منبع : دنیای اقتصاد